

Українське політичне біженство наприкінці Другої світової війни та після її завершення

Радянські громадяни, які не повернулися після закінчення Другої світової війни до СРСР добровільно, стали на шлях політичного біженства. В історичній літературі для цієї категорії осіб утвердилася назва – переміщені особи (ПО). Переміщені особи – це люди, вислані або примусово вивезені німецько-фашистськими загарбниками під час Другої світової війни з країн, де вони проживали.

Одну з найбільших груп серед радянських переміщенців склали українці, які були викинуті війною з рідних домівок і в результаті нелегкої боротьби з радянськими репатріаційними органами вибороли право самостійно вирішувати свою власну долю. Західні вчені кількість українських біженців, які перебували у західних окупаційних зонах Німеччини та Австрії і відмовилися повертатися до СРСР, визначають цифрою 250 тис. осіб. Це була надзвичайно строката група у соціальному відношенні. Серед них траплялися представники української інтелектуальної еліти, інтелігенція, духовні особи. Чималу групу склали бійці та командири Червоної армії, вчорашні комуністи та комсомольці. Чисельною була група українців, які належали до прошарку селян, робітників та службовців.

Політична та соціально-економічна ситуація, яка склалася в Україні напередодні Другої світової війни, в її ході та після закінчення сформувала цілий ряд причин політичного біженства. До таких можемо віднести: безпідставні переслідування органами НКВС значної частини населення; політичні репресії; утиски національної культури, мови, гідності, переконань; насильницька колективізація; депортації; невизнання частиною громадян радянської системи як такої, що може забезпечити демократичний розвиток; релігійні утиски; переслідування владою учасників антирадянських збройних формувань (вояки УПА); наявність національної ворожнечі та взаємовищення серед українців, поляків, євреїв; страх осіб, що побували в німецьких концентраційних таборах як в'язні чи військовополонені, перед переслідуваннями з боку радянських каральних органів; можливість вільно виїхати під час війни тощо.

Як бачимо, для біженства українців у досліджуваний період причин було чимало. Аналіз їх переконливо доводить, що біженство було національним і політично вимушеним.

До моменту вирішення долі цієї великої групи ПО світовим співтовариством більшість з них провела декілька років у спеціально створених

таборах, які і дістали згодом назву «Табори для ПО». Цілком логічно, що перебування у таборах для переміщених осіб не могло тривати довго. За період 1947–1951 рр. основна частина мешканців таборів залишила їх, переселившись до різних країн Північної та Південної Америки, Європи та Австралії. Фактично, на початку 50-х років табори для переміщених осіб у Західній Європі припиняють свою діяльність і ліквідовуються. Як наслідок, у західних окупаційних зонах завершується й політична боротьба навколо питань репатріації радянських громадян до СРСР.

У цьому політичному протистоянні не було абсолютних переможців: Радянський Союз, незважаючи на максимальні потуги, не зміг повернути усіх без винятку громадян, і це завдало відчутного удару по його престижу, по комуністичній ідеології, по міфу про чудесне життя в країні соціалізму. Водночас втікачі на Захід потерпали від розлучення з рідними та Батьківщиною і були приречені на складні випробування, ступивши на шлях еміграції. Але в цілому надбанням емігрантів стало життя у вільному демократичному суспільстві.